

Välttämätön kirja joka tutkijalle

KARJALAINEN, SAKARI, VEIKKO LAUNIS, RISTO PELKONEN & JUHANI PIETARINEN (2002; toim.). *Tutkijan eettiset valinnat*. 399 s. Gaudeamus, Helsinki.

Tämän kirja-arvostelun tärkein asia on sanottu otsikossa ja koko arvostelun voisi oikeastaan lopettaa tähän. Olen harvoin ollut yhtä varauksettoman tyytyväinen lukevani kirjaan kuin tähän ensimmäiseen suomalaiseseen tutkimuseettisiin kysymyksiä laajasti ja monipuolisesti käsittelevään teokseen. Kirja kuuluu ehdottomasti jokaisen tutkijan kirjastoon. Olen myös päättänyt lisätä sen pakolliseksi tenttikirjaksi kaikille, jotka hakeutuvat väitöskirjaohjaukseeni.

Kirja jakautuu neljään pääjaksoon, joista ensimmäinen on ”Tutkimus ja etiikka”. Jakson kirjoittajat pohtivat varsin seikkaperäisesti tieteen ja tutkimuksen eettisiä kysymyksiä alkaen siitä, mikä on tieteen tunnusmerkistö ja päättyen pohdintaan tutkimuseettisen koulutuksen tärkeydestä jo tutkijakoulutusvaiheessa. Toisessa pääjaksossa (”Tutkimuksen kohde”) paneudutaan otsikon mukaisesti eettisiin kysymyksiin, jotka liittyvät tutkimuskohteen oikeuksiin. Käsitellyksi tulevat niin ihminen kuin muutkin koe-eläimet, geeniasiat, rekisteriaineistot ja sotilaallinen tutkimus – vain muutaman esimerkin mainitakseni.

Kolmas pääjakso käsittelee tutkimuseettisiä kysymyksiä, jotka liittyvät tutkimuksen suorittamisen käytännöllisiin seikkoihin. Kirjoittajat käyvät läpi monta tunnettua ja tuntematonta esimerkkitapausta, jotka havainnollisesti valottavat monenkirjavia vilppejä – eriateisen vakavia, mutta yhtä kaikki moitittavia tekoja. Ehkä parasta tässä jaksossa ovat kuitenkin esimerkit tapauksista, joissa senioritutkijan nimeä ja hyväuskoisuutta on käytetty sumeilematta hyväksi vilpeissä. Seniorin huono perehtymisen tutkimushankkeeseen ja *honorary authorship* -asema

julkaisussa ovat sitten kostautuneet kiusallisella tavalla, kun vilppi on paljastunut.

Neljäs ja viimeinen pääjakso käsittelee tutkijaa ja yhteiskuntaa: tiedeyhteisöä vallankäyttäjänä, tilaustutkimuksia, tulosten kaupallista hyödyntämistä, immateriaalioikeuksia ja tiedettä mediassa. Jakson mielenkiintoisin artikkeli käsittelee suomalaisen tiedeyhteisön tutkimuseettistä tilaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan käsittelemien kantelujen ja ratkaisujen valossa. Artikkelissa on tilasto kaikista käsitellyistä kanteluista ja kolme huolellisesti esiteltyä tapausta.

Kaikki kirjan kirjoittajat ovat aihepiirinsä hyvin tuntevia yliopistojen tai tutkimuslaitosten tutkijoita tai eri hallintotehtävissä työskenteleviä virkamiehiä. Kirja muodostaa tasapainoisen kokonaisuuden ja on vaikeasta aihepiiristä huolimatta vaivaton lukea. Sujuvaa lukemista tukevat kirjan klassinen ja konstailematon typografia ja hillitty taitto. Artikkelit ovat siinä määrin punnittuja puheenvuoroja, että asia puhuu puolestaan ilman kuvia ja graafista kikkailua.

Aivan erityisen kiitoksen ansaitsevat kirjan neljä toimittajaa. Mukana on peräti 33 kirjoittajaa, jotka ovat laatineet yhteensä 31 artikkelia johdanto mukaan lukien. Jo tällaisen teoksen konseptin suunnittelu ja työstäminen aihepiireiksi on valtava ponnistus. Mutta myös näin suuren kirjoittajajoukon työskentelyn koordinointi, tarpeettomien päällekkäisyyksien poistaminen sekä kieliasun hiominen ja yhtenäistäminen terminologiaa myöten vaativat toimittajilta syvällistä ja huolellista paneutumista työhönsä. Kunpa kaikki toimitetut teokset olisivat myös toimituksellisilta ansioiltaan tätä tasoa!

MARKKU LÖYTÖNEN

*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*